

Zalay Szabolcs:

Tanuló városok – A vezetés élménye

A kultúra közvetítése

Magyarországon nincs még „tanuló város”, abban az értelemben, ahogy a világon már sokfelé, szervezeti formaként, de nagyon is gyakorlatias módon működtetnek olyan tanuló rendszereket, amelyek adott esetben városokat, máskor intézményeket, illetve emberek csoportos hálózatait kapcsolják össze a „tanulás” szellemében (Choi, 2007). Pedig ezredéves hagyományrendszerünk felhatalmaz bennünket arra, hogy a kultúraközvetítés „szakértőivé” váljunk. Az „élethosszig tartó tanulás” szlogenje azonban csak részben jelenik meg, mint „örömhír”, talán éppen az andragógus szakma számára, sokaknak azonban inkább „rémhír”, hogy újra az „unt” vagy „félelmetes” iskolapadba kell ülniük (Vágó, 2002). Ennek az ellenérzésnek kettős gyökere lehet: egyfelől a valóban „sok sebből vérző” közoktatási rendszer gyermekkori emlékei élnek a felnőttekben (Zsolnai - Zsolnai, 1989; Nagy, 2005; Zalay, 2006), másrészt az „elpufoztatott” szólamok, amelyeket nem sikerült új tartalmakkal feltölteni, okozhatják ezt. A modernkori tanuláshoz ugyanis, újfajta képző attitűdre, megújított módszertani repertoárra és katartikus revelációkra volna szükség, amelyek egyelőre hiányoznak mind a magyar pedagógiai, mind az andragógiai tanítástanulási rendszerekből. A „hitel-vesztés” viszont az emberekkel foglalkozó szakmák legsúlyosabb deficitje.

Pécs városa 2005-ben elnyerte azt a kitüntető címet, hogy 2010-ben Európa szimbolikus Kulturális Fővárosa lehet. Ez a rang dicsőséget és fejlődést hozhatna, a Magyarország déli részében egy idő óta meglehetősen elszigeteltségre kárhóztatott ősi magyar városnak. Az eufória helyett azonban sok félelem és kétely, rosszabb esetben érdektelenség és közöny él a városlakókban az „EKF-programmal” kapcsolatban. Sokan nem érzik magukénak ezt az ügyet, s nem hisznek benne, hogy ez változtathatna az életükön. Pedig a „név kötelez”. A Kultúra Fővárosa nem élhet csak a múltjából, egyúttal az impozáns, milliárdokból megépülő épületeket, a megszülető új létesítményeket fenn kell majd tartani. Ez a helyzet drámai feszültséget hordoz magában. A „hit-elvesztés” veszélye kísért. Az alábbiakban azokat a kezdeményezéseket mutatjuk be, amelyek gyakorlati kísérletek annak igazolására, hogy Pécs nem véletlenül kapta meg ezt a címet, mert olyan kulturális forrásokkal és szellemi tartalékokkal rendelkezik, amelyek predesztinálták erre a szerepre.

két megvalósult terv

Két olyan programról lesz itt szó, amelyek közül az egyik, alulról jövő, „népi kezdeményezésre”, a másik, előre tervezett, felülről jövő, „szervezeti megrendelés” alapján valósult meg. 2007 tavaszán néhány, „Civil Városban” gondolkodó polgár kezdeményezéséből kiindulva valósult meg az egyik programsorozat, amely a mai napig működő, tudományos ismeretterjesztő előadás-füzérré fejlődött. Illetve, a helyi közlekedési vállalat megbízása alapján dolgozta ki néhány szakember, 2007 nyarán, azt a konstruktív drámapedagógiai elveken nyugvó tréning-programot, amelynek során 365 pécsi autóbuszvezetőt készítettek fel egy új szabály, az „első ajtón történő felszállás” bevezetéséből adódó konfliktusok kezelésére (Zalay, 2006).

Két egymástól teljesen különböző téma. Látszólag semmi közük egymáshoz. Valójában azonban nagyon hasonló problémák megoldását igénylő helyzetek. Az egyikben a hagyományos népművelői szerep újraértelmezése volt a tét. Hogyan lehet a globalizációs kultúraváltás korában egy kultúrtörténeti ismeretterjesztő előadássorozattal megszólítani a közönséget? A másikban megmértetett az az újfajta pedagógusi-andragógusi szerep, amely a résztvevő-központúság elvére építve, helyzetbehozó facilitátorként értelmezhető (Feketéné, 2002). S ebből következően a kihívása az volt: a konstruktív módon felépített, drámapedagógiai alapokra támaszkodó tréning-munka, képes-e rövid idő alatt, drámai feszültségű helyzetben attitűd-váltást előidézni? Mindkét esetben arról volt szó, hogy megtalálják-e a kultúraközvetítők a változáshoz vezető „kulcsot”. Mi lehet az a forma, az a mód, amely hitelesíti a célközönség számára a kulturális értéket? Hogyan lehet élményekhez vezetni az embereket?

kép-sor

A „Nagy Lajos” – Pécsett „fogalom”. Egy többszáz-éves hagyománnyal rendelkező gimnázium a város szívében, a Széchenyi téren. A mai napig itt élő, volt diákok határozták el, hogy egykori Alma Materükben a 2007-es év során olyan non-profit jellegű előadássorozatot kívánnak szervezni, amely azokat a kulturális értékeket hivatott bemutatni a pécsi közönség számára, melyek az európai és a magyar kultúra maradandó kincsei közé tartoznak. A program célja az volt, hogy az infrastrukturális fejlesztések mellett valódi szellemi tartalmakat tudjanak felmutatni Európa leendő Kulturális Fővárosában. Hosszas előkészítés után, az előadássorozatot tudományos igénnyel, a különböző nézőpontok figyelembevételével, de ismeretterjesztő módon, nyilvános keretek között szerették volna megrendezni, a „Kultúra Értékei Pécsett” címmel. Az előadások megtartására neves hazai és helyi szakembereket kértek fel, akik egy-egy téma szaktekintélyeinek számítanak, és előadásmódjuk garancia arra, hogy a széles körből érdeklődők számára Pécs, Magyarország és Európa egy-egy kulturális értékével kapcsolatos elemző bemutatásuk maradandó élményt jelentsen.

Az előadássorozat tematikája olyan nyilvánvaló, közismert, mégis némely szempontból rejtett értékeinkre koncentrált, amelyekre méltán lehet büszke a leendő Európa Kulturális Fővárosa lakója, erősítve ezzel az itt lakók civil-identitását, pártállástól és társadalmi rétegtől függetlenül. Ilyen témák szerepeltek a tervek között, mint például: „Az ókereszténység örök üzenetei”; „A Pécsi Egyetem történeti és szellemi kincsei”; „A magyar királyi korona művészettörténeti jelentősége”; „A Csontváry-életmű rejtett jelentésrétégei”; A pécsi irodalom európai értékei”; A Zsolnayak hagyatéka“. A tervek szerint a sorozat első részében a Korona-kutatás pillanatnyi állásáról kaphattak képet az érdeklődők, amely téma alkalmasnak ígérkezett arra, a Kulturális Főváros-i rangból kiindulva, hogy széleskörű érdeklődésre tartson számot, és egyúttal hagyományt teremtsen.

A tervek szépek voltak, a szervezés „szinergikus együttállások” sorozatát hozta. Az előadók vállalták a feladatot, a gimnázium díszterme szabad volt a tervezett időpontokban, vállalkozó támogatók szép számmal akadtak, a hagyományos hírcsatornák vállalták az információközlést. A szervezők azonban úgy érezték, mindez nem elég ahhoz, hogy a potenciális érdeklődők megtalálják a rendezvényt. A kérdés a mindenkori népművelő, művelődésszervező, andragógus kérdése volt: hogyan lehet „kézen fogni” az embereket, és elvezetni a „kultúra szentélyébe”? Nehéz kérdés egy olyan országban, ahol a legtöbb kutatás egybehangzó állítása szerint négy, négy és fél órát néznek televíziót az emberek naponta (Agárdi, 2005), s elsősorban kereskedelmi csatornákat részesítenek előnyben... Pedig a megoldás „az utcán hevert”.

Pécs legforgalmasabb helye az a bevásárló központ, amely a városközpontban észak-déli és kelet-nyugati irányban is több utcányi területen épült fel. Naponta tízezrek látogatják. Sokan „ott élnek”, – ott találkoznak barátaikkal, intézik üzleti ügyeiket, pihennek, szórakoznak, esznek, isznak, melegednek. „Árkádia” világában a „klimatizált május” örök zümmögésében nem a kultúráé a fő szerep. Az előadássorozat indítása előtt három héttel született a gondolat – „kiállítást szervezni az Árkád Üzletközpontban”, ahol az arra járóknak észre kell venni a különös jelenést, a Kultúra köszöntését. A gondolatot hamar követte a tett. Az üzletház vezetősége engedélyt adott a kiállításra. A szervezők kapcsolatba léptek Szelényi Károly fotóművésszel, aki digitalizált formában, rendelkezésükre bocsátotta azt a kép-sorozatát, amelyet egyedülálló módon készített a Szent Koronáról, közvetlen fényképezéssel, s ma már a világ több országában, Németországtól Finnorszáig, többek között ez jelképezi a külföldieknek Magyarországot. A képeket Csizmadia László grafikusművész szerkesztette kinyomtatható alakba, és Zalay Budáné dekoratőr rendezte el a tárlókon. A hatás elképesztő volt. Tömegek álltak meglepődve a képek előtt a nagy „üzlet-világ” kellős közepén.

A „kép-sor” végül átkerült az előadások termébe, ahol állandó kiállítás jelleggel az érdeklődők szervezeten és ingyenesen, bármikor megtekinthetik. Az elsőtől kezdve, a tavaszi utolsó, nyolcadik alkalomig 4-500 résztvevővel mentek az előadások. A Sorozat ősszel folytatódott, s igény van a 2008-as tavaszi megrendezésre is. A találkozások, a legtöbb alkalommal, a „Kultúra Ünnepelei” – maradandó élmény általi tanulást jelentenek.

Az éményteli vezetés

A Pécsi Közlekedési Zrt. autóbusszvezetői számára 2007 májusától júliusáig tartotta két pécsi trénerszakember azt a húsz részből álló tréningorozatát, amely során elsősorban a kommunikációs kompetenciák fejlesztése, a konfliktuskezelési technikák elsajátítása volt a cél. A fentiek mellett a program célkitűzése volt olyan megoldások elsajátíttatása, amelyek segítik a veszélyfelismerés, a státusz-hierarchia átlátását. Mindezen kompetenciák fejlesztésének igényét elsősorban az a tény váltotta ki, hogy a cég be kívánta vezetni az „első ajtón történő felszállás” szabályát több járatán is, amely változtatás komoly feszültségek forrásává válhatott Pécs város autóbusszain.

Az oktatási metódus módszertanát a tréner a fenti célok alapján tervezték meg. Igyekeztek minden információt megszerezni a témával kapcsolatban, a Cég elvárásaitól kezdve, az autóbusszvezetők attitűdjének megismeréséig, amelyeket az utasoktól, a vállalat vezetőitől és maguktól az autóbusszvezetőktől kapott ismeretekből gyűjtöttek össze. Terveik szerint, a résztvevők oly módon sajátíthattak el ismereteket, gyakorlati és elméleti feladatok kombinációjának segítségével, amelyekkel konfliktuskezelési képességüket továbbfejleszthették és a gyakorlatban várhatóan hatékonyabban tudják majd ezt alkalmazni. Ezt az alábbi módszerek segítségével igyekeztek megvalósítani az oktatás során:

- ismerkedő, feszültségoldó gyakorlatok,
- rövid elméleti áttekintés,
- egyéni problémák feltárása kötetlen beszélgetés formájában,
- egyéni és kiscsoportos munkák,
- szerepjátékok,
- strukturált gyakorlatok,
- asszertivitás gyakorlatok.

A tréner tervei szerint, a résztvevők pszichológiai, pedagógiai és kommunikációs ismereteket sajátíthattak el a konfliktuskezelést kommunikációs kulcs-kompetenciának tekintve, arra a tételre alapozva a fejlesztési folyamatot, miszerint az autóbusszvezetőnek nem választási lehetősége a másik ember „megváltoztatása”, illetve meggyőzése, hanem felelősségteljes kötelessége mások érdekében.

Az első tréning alkalmával azonban kiderült, hogy az autóbusszvezetők nemcsak alulmóti váltak a tréninggel kapcsolatban, mert nem hisznek a hagyományos oktatások sikerében, hanem kimondottan ellenséges hangulatot lehetett tapasztalni a „felülről/kívülről irányított” tanulóssal szemben. Ráadásul ellentmondásos érzéseket váltott ki belőlük az „elsőajtózással” kapcsolatban az is, hogy egy tizenöt évvel ezelőtt bevezetett program fellevenítéséről volt szó, amelynek kudarcélményeit többen átélték már. A trénernek így az is feladatukká vált, hogy ebből az apátiából igyekezniük kellett kizökenteni a résztvevőket. Ez nem volt könnyű helyzet. S itt is az volt a kérdés, hogyan lehet valamilyen módon felkelteni az érdeklődést a tanulás iránt, „elvarázsolni” a résztvevőket egy „új kultúra” kialakítása érdekében az autóbusszokon.

Ezt a problémát a trénerok egy olyan „szétválasztásos” eljárással oldották végül meg, amelyben egyértelművé tették, hogy melyek azok a problémák, amelyekkel foglalkozni tudnak a tréning során, s melyekkel nem. Az alábbi ábra szemlélteti az eljárás lényegét, ahol a „téma” a jobb oldalon jelenik meg, azaz a hangsúly az „erőszakmentes kommunikációra” tevődött át, eleve „kihúzva a méregfogát” az első napon tapasztalt „panaszáradatnak”.

A tréning során igen sikeresnek bizonyult ez az eljárás, s nagymértékben növelte a hatékonyságot. A legtöbb résztvevő fegyelmezetten vett részt a gyakorlatokban, s komoly hozzászólásaikkal egymás tanulását is segítették. Bizalmi légkör tudott így kialakulni, amely a fejlődés „melegágya” lett.

A munka fő vonulatában a korábbi konfliktus-tapasztalatok felelevenítésével a résztvevők a trénerok segítségével tisztázták azokat az okokat, amelyek két vagy több személy vagy elképzelés közötti nézeteltéréshez vezethetnek, egyeztetették azokat a készségeket és stratégiákat, amelyek a konfliktus megoldásában hasznosak lehetnek. Foglalkoztak a konfliktus természetének mélyebb megismerésével, a párbeszéd kialakulásának lehetőségeivel. Szituációs gyakorlatok segítségével elemezték a véleménykülönbség, a másfajta gondolkodás lehetséges tolerálásának gyakorlatát a konstruktív drámapedagógia jellegzetes eszköze, a nézőpontváltás technikájának segítségével. Egyértelművé vált számukra, hogy a feszültségtűrő képességüket kritikus helyzetekben képesek fokozni. Felépítették az alapjait az asszertivitás gyakorlatának annak kipróbálásával, hogyan tudják jobban érvényesíteni saját érdeküket anélkül, hogy ezt mások hátrányára tennék, vagy másokkal szemben agresszívakká válnának. Elemezték, hogyan lehetnek képesek konstruktív kapcsolatokat kialakítani utasaikkal, mint „ügyfeleikkel”.

Rendszerbe foglalták a különböző konfliktuskezelési technikákat, a „versengést”, a „problémamegoldást”, a „kompromisszumkeresést”, az „elkerülést” és az „alkalmazkodást”. Vizsgálták az „én-kép” és az „én-ideál” kialakulásának folyamatát. Igyekeztek választ kapni a következő kérdésekre: Hogyan legyenek jóban önmagukkal? Mások hogyan (milyenek) látják őket? Végül a trénerok bemutatták az autóbuszvezetőknek a Marshall Rosenberg által kidolgozott „Erőszakmentes kommunikáció” technikáját (Rosenberg, 2001), és

gyakorolták annak fázisait a felismeréstől, a megértésen át, a megismerés és az empátia működtetéséig. Strukturált és reflektív módon kontrolált szerepjátékok segítségével igyekeztek tisztázni az autóbusszvezetők és az utasok viszonyrendszerének kevésbé átlátható összetevőit.

Ugyanakkor ezt a tanulási folyamatot nem lehetett volna végigvinni egy nagyon fontos tréning-elem nélkül, amely az autóbusszvezetők munka közbeni élmény-fok mérését jelentette, arra alapozva a gyakorlatot, hogy ha sikerül bebizonyítani nekik, hogy valójában szép és fontos munkát végeznek, akkor talán lesz kedvük arról még többet megtudni, hogyan csinálhatnák ezt még jobban, mint eddig.

A flow-mérés

Csíkszentmihályi Mihály modelljének gyakorlati alkalmazásával igyekeztek a trénerok kideríteni az autóbusszvezetők motiváltságát és általános közérzetét (Csíkszentmihályi, 2001). A mérések érdekes és tanulságos eredményeket hoztak. A flow-teszt segítségével lehetőség kínálkozott megmérni a busszvezetői munka során átélt „élményfokot”, szembeállítva ezt az „unalomfok” és a „szorongásfok” szintjével (Oláh, 1999). Ezáltal olyan eredménnyel szembesítették a résztvevőket, amely szubjektív motivációs alapot teremtett az oktatás során az aktivitáshoz, és növelte a változtatási motivációs szintet is. Hiszen egyértelművé válhatott számukra, hogy mind a gépkocsi-vezető részéről, mind az utas oldaláról csak az „élményfok” emelésével lehet elérni olyan megváltozott (tudat)állapotot, amely komplexitása révén ad új energiákat a személyiségnek, kiküszöbölve a jelen feladat szempontjából kimondottan veszélyes unalom- és szorongás-faktorokat, nagyobb koncentrációs- és empátia-szintet biztosítva a vezetőnek, és új rálátást, valamint egészséges biztonságérzetet és tisztelet-érzést nyújtva az utasnak.

A flow-tesztek kiértékelése ugyanakkor a tréning tanulságain messze túlmutató eredményeket hozott. Részletesebb feldolgozásuk segítségével hosszabb távú stratégia vált kidolgozhatóvá a dolgozók közérzetének javítása, a munkához való hozzáállásuk pozitív irányú elősegítése érdekében. Az alábbiakban közöljük flow-mérésünk legfontosabb eredményeit.

Flow	Unalom	Szorongás
3,669	1,762	2,031

A táblázatból egyértelműen látható, hogy a nehéz munkakörülmények ellenére még mindig eléri az autóbusszvezetők élményszintje a közepes értéket, ami viszonylag jónak mondható, ugyanakkor egyáltalán nem unalmas a munkájuk, s szerencsére nem is szoronganak veszélyes mértékben, bár a stressz-tényezők fokozatosan nőnek munkájuk során. Ezeknek az eredményeknek az azonnali kiértékelése komoly reveláció-értékkel bírt az autóbusszvezetők körében, és segítségével el lehetett érni azt a motivációs értéket, amely alapjává tudott válni minden további munkának. Így válhatott „a vezetés élménye” az örömteli tanulás forrásává.

A tanuló város

Mindkét példánk azt a tételt támasztja alá, hogy a kultúraközvetítői szerep napjainkra átalakult. Nem elegendő a szakmára kiváló elméleti tudással felkészülni, „csoda-programokat” kitalálni, de még a médiával alátámasztott információ-továbbítás is kevés. Kell valami több, valami más, ahhoz, hogy a hír – „személyes jó-hírré” váljék valaki számára. Csak így indulhat el az a folyamat, ami a „tanuló városok” világát építheti fel.

Akármelyik kultúráközvetítő szakma elmondhatja magáról, hogy válságban van. A pedagógustól, a művelődésszervezőn át, az andragógusig. Drámai feszültségektől terhes a mai társadalom élete (László, 1999), s ez a kulturális szféra különböző szegmenseiben is megnyilvánul, a képzési struktúrától kezdve (Nagy, 2005), az értékközvetítő gyakorlatig. Egy ilyen feszült helyzetben adekvát válasz egy „drámai megoldás”. Egyre több tapasztalat támasztja alá, hogy az elmúlt tizenöt évben „felépülő” Magyar Drámapedagógiai Iskola hatékony módszertani kereteket honosított meg (Kaposi, 2007), illetve dolgozott ki egy konstruktív pedagógia, illetve andragógia megvalósításához. A „konstruktív drámapedagógia” képes hatékony válaszokat adni korunk kihívásaira, a megváltozott körülmények között, megváltoztatott metódussal, jelentős fejlesztő hatásokat elérni (Zalay, 2006). A perspektivikus, probléma-érzékeny látásmód és a kreatív, modellező típusú konstruktivista szemlélet, amely fenti példáink mozgatórugója is volt egy új típusú „mediatori” szerep megjelenését jelzi, amely szervesen építkezhet a drámapedagógiai alapokra (Bolton, 1996).

Az „élményszerű tanulás” a konstruktivizmus, a drámapedagógia és az andragógia közös kulcsfogalma, egy új kultúráközvetítő paradigma alapkritériuma kell legyen. A dráma flow-hatásáról Csíkszentmihályi áramlat-modellje alapján elmondható, hogy élményszerző hatásának lényege szerint a tanulási folyamat résztvevői átélhetik, hogy többek annál, mint amik valójában, kitágítva ezzel a mindennapi tapasztalatok határait és „megtisztítva” a lelküket. Ez az igazi katarzis-élmény. Amit ma a kultúra egyes ágai rendkívül ritkán tudnak előidézni, mert ritkán találkoznak a közönségükkel. A mai kultúráközvetítőknél ezért is nagy kihívás, hogy tudnak-e olyan komplex alternatív rendszert kínálni a ma élő embereknek, ahol visszakaphatják elveszített boldogság-élményüket a tanulás öröme által, kielégítve ezzel a tudás iránti vágyukat és a megismerés alkotó izgalmát utáni sóvárgásukat egyszerre, hogy ők legyenek első polgárai a jövő „tanuló kultúr-városainak”.

IRODALOM

1. Agárdi Péter (2005): A magyar kultúra és média a XXI. század elején. Pécsi Tudományegyetem. Pécs. 9-134.o.
2. Choi Don Min (2007): The Trend and Development of Learning Cities in Korea. (előadás) IV. FEF-TIT Felnőttképzési Konferencia, Budapest.
3. Csíkszentmihályi Mihály (2001): Flow – az áramlat – a tökéletes élménypsichológiája. Akadémiai Kiadó, Budapest.
4. Bolton, Gavin (1996): A tanítási dráma elmélete. Színházi füzetek V. Marczibányi Téri Művelődési központ, Budapest.
5. Feketéné Szakos Éva (2002): A felnőttek tanulása és oktatása új felfogásban. Akadémiai Kiadó, Budapest.
6. Kaposi László (2007): Drámapedagógia. <http://hu.wikipedia.org/wiki/dr%20pedag%20gia> 2007.06.26.
7. László Ervin (1999): A tudat forradalma. Új Paradigma, Budapest.

8. Nagy József (2005): A hagyományos pedagógiai kultúra csődje. Iskolakultúra, 2005/6-7.
9. Oláh Attila (1999): A tökéletes élmény megteremtését serkentő személyiség-tényezők serdülőkorban. In: Iskolakultúra. 1999. Pécs. 6.-7.sz. 15-27. o.
10. Rosenberg, Marshall (2001): A szavak ablakok vagy falak – erőszakmentes kommunikáció. Agykontroll Kft. Budapest.
11. Vágó Irén (2002): Az LLL fogalmának értelmezési lehetőségei a közoktatásban. A tanulás Kora. Új Pedagógia Szemle. 2002. Budapest. 76-97. o.
12. Zalay Szabolcs (2006): Konstruktivizmus és drámapedagógia. Iskolakultúra, 2006/1. 66-71.
13. Zsolnai József / Zsolnai László (1989): Mi a baj a pedagógiával? Tankönyvkiadó, Budapest.
